

مقدمه

دست یافتن به منابع اصلی تحقیق در حیطه های مختلف علوم اسلامی و همچنین شناسایی تحقیقات و پژوهشهای انجام شده در حوزه مورد بحث، از جمله مهمات و مشکلاتی است که از دیرباز محققین با آن مواجه بوده اند، نسخ خطی به عنوان یکی از مهمترین منابع تحقیقی از دیرباز مورد توجه محققان و پژوهشگران بوده است، مع الأسف امروزه به جهت عدم آموزش صحیح روش تحقیق در دانشگاهها و حوزه های علمی کمتر اهتمامی به شناسایی و بررسی این منابع مهم و اصیل می شود، اما کم نیستند محققان و پژوهشگران عمقگرایی که استفاده درست و موشکافانه از این منابع را در دستور کار خود قرار داده اند.

از جمله دلایل عدم شیوع استفاده از نسخ خطی می توان به موارد زیر اشاره نمود:

۱. عدم آشنایی با این نوع از منابع و اهمیت استفاده از آن

کم نیستند محققانی که آشنایی با نسخ خطی به عنوان منابع دست اول تحقیقات خاصه در حوزه علوم انسانی نداشته و از اهمیت این منابع جهت بهره بری در تحقیقات خود اطلاعی در دست ندارند. نکته قابل توجه آن است که دانشجویان، محققان و پژوهشگران صرفاً کتابهای چاپی، مقالات و پایان نامه ها را به عنوان کتاب و منابع تحقیقی خود شناخته و کتب دست نویس در منظر آنها در دایره تعریف آنها از کتاب نمی گنجد.

۲. عدم آشنایی با نحوه شناسایی

بیشتر محققان و پژوهشگران از راه و روش شناسایی نسخ خطی مورد نیاز خود اطلاعی ندارند. این در حالی است که مشوش بودن فهرس نسخ خطی نگاشته و صد البته عدم تطابق روش های فهرست نویسی با استانداردهای نوین کتابشناسی در دنیا خود سردرگمی محققان و پژوهشگران را چند برابر می نمایند.

۳. عدم آشنایی از نحوه دسترسی به نسخ خطی

از جمله مشکلات امروز محققان ما دسترسی به کتابخانه ها و نسخه های خطی مورد نیاز موجود در این کتابخانه ها می باشد، عدم آشنایی با کتابخانه ها، بعد مسافت، بورکراسی موجود در کتابخانه ها، عدم امکانات تصویربرداری و ارائه نسخه خطی و ... از جمله مشکلاتی است که امکان دسترسی محققان را به نسخ خطی مشکل و حتی غیر ممکن می نماید.

امروزه با استفاده از رایانه و نرم افزارهای رایانه ای و پایگاه های اینترنتی بستری مناسب در جهت تعاملات فرهنگی، هنری و علمی فراهم گردیده و جهش های قابل توجهی در راستای تحقیقات و پژوهشهای حوزه های مختلف علوم انجام شده است.

در این میان در حوزه دانش نسخ خطی نیز فعالیت‌های قابل توجهی انجام گردیده است، تا دیروز باید در کشورها و شهرها و خیابانها به دنبال کتابخانه‌هایی از جنس آجر و ملات می‌گشتیم، تا در میان چهاردیواری آن کتابخانه‌ها و در میان انبوهی از نسخه‌های خطی سالم و آفت زده، فهرست شده و فهرست نشده به دنبال آنچه که مطلوبمان بود باشیم، امروزه محققان در منزل خود نشسته و با زدن چند کلیک هزاران فهرست منتشره در سراسر دنیا را از طریق نرم افزارها و پایگاه‌های اینترنتی مشاهده می‌نمایند و یا در صورت تمایل صرفاً با داشتن پول الکترونیک اقدام به خرید آن از نقاط مختلف دنیا می‌کنند.

کتابخانه‌ها می‌توانند در این عصر با دیجیتالی کردن نسخه‌های خطی و فهرس آنها و قرار دادن آنها در دهکده جهانی با کمترین هزینه و صرف وقت امکان فهرست نمودن، بررسی و استفاده نسخه‌های خطی کتابخانه خود را از این طریق برای فهرست نگاران، دانش پژوهان و اندیشمندان سراسر دنیا فراهم آوردند.

پیشینه

در گستره جهانی تا کنون بانک‌های اطلاعاتی فراوانی در حوزه‌های مختلف متون چاپی، اسناد و کتب خطی ایجاد شده است، سابقه این نوع فعالیتها در جهان به اوایل ۱۹۷۰م بر می‌گردد و البته از قدیمی‌ترین پایگاه‌های ایجاد شده در زمینه نسخه‌های خطی می‌توان به بانک اطلاعات کتابخانه درالکتب مصر، بانک اطلاعات نسخ خطی کتابخانه‌های ترکیه می‌باشد.

از اولین طرح‌هایی که در ایران در این حوزه آغاز گردیده و در حال حاضر نیز جاری است می‌تواند به بانک اطلاعات دستنویس اشاره نموده که در آن طی سه مرحله تهران، قم و شهرستانها اطلاعات مربوط به نسخه‌های خطی ایران به صورت دیجیتالی عرضه می‌گردد.

اهداف و ضرورتها ایجاد بانک اطلاعات نسخ خطی

۱. بستر سازی مناسب جهت انجام تحقیقات و پژوهش‌های علمی
۲. معرفی اندوخته‌های علمی، فرهنگی و تاریخی ایران در سطح بین الملل
۳. فراهم نمودن زمینه‌های لازم جهت معرفی کتابخانه‌های نسخ خطی ایران و پتانسیل فرهنگی این مرز و بوم در گستره بین المللی
۴. تسهیل دسترسی محققان و پژوهشگران سراسر دنیا به اطلاعات نسخ خطی کتابخانه‌های ایران
۵. کم کردن هزینه‌های کتابخانه‌ها در فهرست‌نگاری و ارائه خدمات
۶. اطلاع رسانی مناسب از اندوخته‌های نسخ خطی موجود در کتابخانه‌های ایران و فعالیت‌های در جریان در این حوزه
۷. ایجاد نظامی استاندارد و سازماندهی شده از نسخه‌های خطی کتابخانه‌های ایران

مزایای ایجاد بانک اطلاعات نسخ خطی برای محققان

۱. امکان آشنایی جامعه تحقیق و پژوهش با پیشینه تحقیقات انجام شده با تکیه بر فهرس نسخ خطی

۲. امکان آشنایی با کتابخانه های نسخ خطی در ایران و فعالیتهای آنان
  ۳. آشنایی با نحوه استفاده از فهرس نسخ خطی برای تحقیق و پژوهش
  ۴. سهولت دسترسی، مشاهده و جستجو در فهرس نسخ خطی
  ۵. امکان دسترسی به فهرس نسخ خطی بدون محدودیت زمانی
  ۶. کم کردن هزینه های دسترسی به نسخ خطی
  ۷. گرفتن خروجی های گوناگون به صورت موضوعی و یا بر اساس نام کتاب و یا پدید آورنده از طریق بانک اطلاعات نسخ خطی
  ۸. اطلاع از انجام فعالیتهای تصحیحاتی دیگر محققان
- مزایای ایجاد بانک اطلاعات نسخ خطی برای کتابخانه ها**

۱. استفاده از قالبهای استاندارد جهانی و داشتن بانک اطلاعات نسخ خطی منظم و یکپارچه
۲. کم کردن هزینه فهرست نویسی نسخه های خطی
۳. کم کردن هزینه خدمات دهی به محققان و پژوهشگران
۴. کم کردن رفت و آمد ارباب و رجوع به کتابخانه ها
۵. تبلیغ و معرفی کتابخانه به راحتی و بدون صرف هزینه در سطح جهان
۶. فراهم نمودن کتابخانه ۲۴ ساعته برای محققان
۷. فراهم نمودن امکان خدمات دهی به محققان خارجی
۸. بالا بردن میزان دسترسی محققان و پژوهشگران در حوزه جهانی
۹. فراهم شدن امکان برقراری ارتباط با محققان و پژوهشگران سراسر دنیا

بانک های اطلاعاتی نسخ خطی جهان

۱. بانک اطلاعات نسخ خطی ترکیه

آدرس پایگاه: <https://www.yazmalar.gov.tr>

پست الکترونیک: yazmalar@kultur.gov.tr

زبان: ترکی

بانک های اطلاعاتی: نسخ خطی

در این بانک حدود ۱۴۰۰۰۰ عنوان نسخه خطی به زبانهای عربی، فارسی و ترکی در کتابخانه های ترکیه قرار داده شده است .

در بخش جستجو این پایگاه کاربر می تواند به صورت پیشرفته و با استفاده از فیلدهای عنوان کتاب، عنوان نویسنده، نام کاتب، شماره نسخ، موضوع، تاریخ کتابت، مکان کتابت، زبان، ابعاد کتاب، تعداد صفحات، تعداد سطور، نوع کاغذ، نوع جلد و تذهیب به جستجوی کتاب مورد نظر خود پردازد.

۲. بانک اطلاعات نسخه های خطی شرقی

OMAR Oriental Manuscript Resource

آدرس پایگاه: <http://lddv.zdv.uni-tuebingen.de/cgi-bin/km/reb/omar>

پست الکترونیکی:

زبان: انگلیسی، آلمانی

بانک اطلاعاتی: میکروفیلم

در این بانک در حدود ۲۵۰۰ نسخه خطی عربی توسط دانشگاه فرایبرگ به همراه عکس کامل از نسخه ها و با امکان رؤیت فهرست و جستجوی در آن فراهم گردیده که عمده این نسخه ها از کشور موریتانی جمع آوری و اسکن و فهرست نویسی شده است.

در این پایگاه کاربر می تواند از دو طریق مرور نسخه های خطی با کلیک کردن بر روی شماره نسخه های خطی و جستجوی نسخه های خطی با استفاده از فیلدهای شماره نسخه، نویسنده، موضوع، تاریخ کتابت، کتابخانه، تعداد صفحات و جستجوی کلیدواژه ای نسخه مورد نظر خود را جستجو نماید.

۳. بانک نسخه های خطی اسلامی دانشگاه لایپزیگ

Islamic Manuscripts at the Leipzig University Library

آدرس پایگاه: <http://www.islamic-manuscripts.net>

پست الکترونیکی: IslamHs@uni-leipzig.de

زبان: انگلیسی، آلمانی، عربی

در این پایگاه کلیه اطلاعات نسخه های خطی اسلامی که از سال ۱۹۹۵م تا ۱۹۹۶م به آن دست یافته اند قرار داده شده است.

این پایگاه مشتمل بر قسمتهایی چون صفحه اصلی، لینکها، نقشه پایگاه، ارتباط با ما، جستجو، گروه همکاران می باشد.

بخش جستجوی این پایگاه از دو قسمت جستجوی ساده و پیشرفته و یک بخش مرور فهرست تشکیل شده است

۴. بانک اطلاعات نسخ خطی کتابخانه های هند و پاکستان

آدرس پایگاه: <http://knowledgebase.icro.ir/NosakhFarsiBank/index.htm>

پست الکترونیک

زبان: فارسی

منابع بانک اطلاعات: نسخ خطی

این بانک توسط سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی و با هدف معرفی نسخه های خطی فارسی و عربی موجود در کشورهای مختلف جهان ساماندهی شده است، و در حال حاضر فهرست نسخه های خطی کتابخانه های کشورهای هند، پاکستان، اتریش و در آن جای داده شده است.

درباره فهرس نسخ خطی کتابخانه های پاکستان و هند نک :

کتابشناسی توصیفی فهرست های نسخه های خطی پاکستان و بنگلادش . عارف نوشاهی . قم : کتابخانه بزرگ حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی ره . وزیری شمیز ، ۱۳۸۳ش .

تاریخ التراث العربي مجموعات المخطوطات العربية في مكتبات العالم . فؤاد سزکین نقله الي العربية محمود فهمي حجازي . المملكة السعودية : وزارة التعليم العالي جامعة الامام محمد بن سعود الاسلامية ، ۱۴۰۲ هـ / ۱۹۸۲ م ، ص ۶۵ و ص ۲۱۹

سیري در کتابخانه های هند و پاکستان . عزیز الله عطاردی . تهران : انجمن مخطوطات ایران و انتشارات عطارد ، وزیری گالینگور ، ۱۳۷۶ ش .

کتابشناسی فهرست های نسخه های خطی پاکستان . سید عارف نوشاهی . مجله کتابداری ، دفتر هشتم ، ۱۳۶۰ ، ص ۷۱-۹۱

کتابخانه هایی که در این بانک نسخ خطی آنها دسته بندی شده اند به قرار زیر است

اتریش

کتابخانه ملی وین

پاکستان

کتابخانه گنج بخش اسلام آباد ، انجمن ترقی اردو کراچی ، کتابخانه همدر کراچی ، کتابخانه دانشگاه پنجاب گنجینه آذر لاهور

هند

کتابخانه مؤسسه کاما ، گنجینه مانکجی بمبئی ، کتابخانه آرشیو پتیالا پنجاب ، کتابخانه عمومی پتیالا پنجاب ، کتابخانه جامعه همدر دهللی نو ، کتابخانه انجمن ترقی اردو دهللی نو ، کتابخانه حمیدیه بهوپال مولانا آزاد دهللی نو ، کتابخانه دکتر ذاکر حسین جامعه ملیه اسلامیة دهللی نو ، کتابخانه شعبه تحقیق و

اشاعت کشمیر دہلی نو ، کتابخانہ عمومی ہر دیال دہلی نو ، کتابخانہ ندوۃ العلماء لکھنؤ ، کتابخانہ راجہ لکھنؤ ،

۵. بانک اطلاعات نسخ خطی پزشکی

آدرس پایگاه : <http://۱۹۴.۲۲۵.۴۹.۱۲>

پست الکترونیکی : ندارد

زبان پایگاه : فارسی

منابع بانک اطلاعاتی : نسخ خطی

بانک اطلاعات نسخ خطی پزشکی از جمله فعالیت‌هایی مفیدی است که طی این چند سال در حوزه ی نسخ خطی در ایران اتفاق افتاده است . این فعالیت که توسط موزه طب اسلامی دانشگاه تهران انجام شده است و از سه بخش اصلی تشکیل شده گردیده که عبارتند از :

مراجع

در این بخش به صورت اجمال به معرفی کتابخانه هایی که نسخ خطی پزشکی از آن کتابخانه ها فهرست گردیده معرفی و تعداد نسخه های فهرست شده مشخص شده است و کاربر می تواند با کلیک بر روی تعداد نسخه ها همه نسخه های خطی پزشکی آن کتابخانه را به صورت یکجا مورد مطالعه قرار دهد ، کتابخانه ها و تعداد نسخه های خطی پزشکی آن به قرار زیر است:

نشریه نسخه های خطی کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران : ۱۶۵۴ ؛ کتابخانه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی : ۱۱۳۵ ؛ کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران : ۵۲۲ ؛ کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی : ۵۰۰ ؛ کتابخانه بزرگ حضرت آیه الله مرعشی نجفی : ۴۹۶ ؛ کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران : ۴۲۰ ؛ کتابخانه ملی ملک : ۳۷۶ ؛ کتابخانه دانشکده پزشکی دانشگاه تهران : ۲۲۸ ؛ کتابخانه مجلس شورای اسلامی و شماره ۲ - : ۲۱۴ ؛ کتابخانه مسجد گوهرشاد : ۱۰۶ ؛ دانشکده الهیات دانشگاه فردوسی مشهد : ۹۸ ؛ کتابخانه دانشکده ادبیات دانشگاه تهران : ۷۴ ؛ کتابخانه مرکز احیاء میراث اسلامی : ۶۸ ؛ کتابخانه مدرسه عالی شهید مطهری و سپهسالار - : ۶۱ ؛ فهرست نسخه های خطی مرکز دائره المعارف بزرگ اسلامی : ۵۸ ؛ کتابخانه دانشکده الهیات دانشگاه تهران : ۵۷ ؛ فهرست نسخه های خطی کتابخانه نوربخش و خانقاه نعمت اللهی - : ۳۵ ؛ کتابخانه آیه الله فاضل خوانساری در خوانسار : ۱۵ ؛ دانشکده ادبیات دانشگاه فردوسی : ۱۳ ؛ کتابخانه عمومی امام هادی علیه السلام : ۱۲ ؛ کتابخانه دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران : ۱۲ ؛ فهرست نسخ خطی فارسی موجود در کتابخانه سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی : ۱۱ ؛ مدرسه علمیه مروی : ۱۰ ؛ کتابخانه عمومی مراغه : ۹ ؛ کتابخانه مدرسه علمیه آیه الله العظمی خویی و مشهد. : ۴ ؛ فهرست نسخه های خطی انجمن آثار و مفاخر فرهنگی : ۴ ؛ فهرست نسخه های خطی کتابخانه های

گلپایگان : ۳ ؛ کتابخانه های قائل : ۳ ؛ کتابخانه مفتی الشیعه قم : ۲ ؛ فهرست میکروفیلها و نسخ خطی موزه ملی ایران : ۱

تصاویر

در بخش تصاویر در حال حاضر ۱۰۱ تصویر از میان ۶۳۰۵ نسخه ی خطی موجود در این بانک دارای تصویر می باشند و کاربر می تواند با کلیک بر روی گزینه ی تصویر هر کدام از نسخه ها تصویر منتخبی از نسخه ی مورد نظر را رؤیت نماید ..

جستجو

بخش جستجوی این پایگاه از سه قسمت اصلی زیر تشکیل شده است :
جستجو در کتابشناسی ، جستجو در نسخه شناسی ، جستجو در متن فهرست .

۶. مرکز احیاء میراث اسلامی

آدرس پایگاه : www.mirath.com

پست الکترونیک: Mirath@Mirath.com

زبان پایگاه : فارسی

منابع بانک اطلاعاتی : نسخ خطی ، نسخ عکسی

مرکز احیاء میراث اسلامی از جمله مراکز فعال در عرصه ی نسخ خطی است که به همت حجت الاسلام سید احمد حسینی اشکوری و پشتیبانی مالی آیت الله العظمی سید علی سیستانی در سال ۱۳۷۴ تأسیس گردیده و امروزه با داشتن حدود ۱۰.۰۰۰ عنوان نسخه ی خطی و بیش از ۲۵.۰۰۰ عنوان نسخه ی عکسی و حدود ۶.۰۰۰ نسخه ی چاپ سنگی با ارائه ی سرویسی مناسب از پیش قراولان و فعالان در عرصه ی نسخ خطی در ایران محسوب می گردد .

این مرکز در میان محققین به سهولت و ارزانی در دسترسی به تصویر نسخه های خطی خود مرکز و نسخ عکسی نفیس گلچین شده از سراسر دنیا شهره است.

بخش نسخ خطی پایگاه مرکز احیاء میراث اسلامی صرفاً بانک اطلاعاتی نسخ خطی ، عکسی و سنگی آن مرکز می باشد .

۷. مجمع ذخایر اسلامی

آدرس پایگاه: www.zakhair.com

پست الکترونیک: zakhair@zakhair.com

زبان پایگاه : فارسی

منابع بانک اطلاعاتی : نسخ خطی ، نسخ عکسی

مؤسسه ی مجمع ذخایر اسلامی که در سال ۱۳۵۵ شمسی فعالیت خود را با انتشار کتاب آغاز نموده از جمله انتشارات فعال در حوزه ی دانش نسخ خطی به شمار می آید که امروزه بیشترین سهم را در انتشار و فروش فهرس نسخ خطی ایران در دهکده ی جهانی را داراست .

از جمله بخش های پایگاه مجمع ذخایر اسلامی بخش بانک متون کهن آن می باشد که در حقیقت بانک جستجوی اطلاعات بیش از ۶۰ کتابخانه از جمله ، مرکز احیاء میراث اسلامی قم ؛ میبیدی کرمانشاه ؛ ارگانی - محمد حسن قم ؛ مجلس شورای اسلامی تهران ؛ قائن ؛ گلپایگان ؛ گردیزی - ملتان پاکستان ؛ بروجردی کرمانشاه ؛ مفتی الشیعه قم ؛ آکادمی لِنچِی ایتالیا ؛ فرهنگ و ارشاد اسلامی ساوه ؛ امام هادی علیه السلام مشهد ؛ حجت کوهکمری قم ؛ مدرسه آیت الله خوئی مشهد ؛ میرزا محمد کاظمینی یزد ؛ مؤسسه امام صادق علیه السلام قم ؛ مدرسه جعفریه زهان ؛ میبیدی مشهد ؛ واتیکان -بخش عربی-ایتالیا ؛ صدوقی یزد ؛ قهستانی قائن ؛ دیانی بیرجند ؛ مسجد الرسول بازار بیرجند ؛ بیل آمریکا ؛ مرعشی قم ؛ خالقی یزدی یزد ؛ دانشگاه بوعلی یزد ؛ فیض مهدوی کرمانشاه ؛ مرکز مطالعات اسلامی کراچی ؛ سید رضوی کراچی ؛ جامعه المنتظر لاهور ؛ عبداللطیف کوهکمری قم ؛ نجفی اصفهانی اصفهان ؛ مدرسه بروجردی نجف ؛ سید کشفی اصفهان ؛ حاج هدایتی قم ؛ امام جمعه زنجان زنجانی ؛ جلال الدین بری مکه مکرمه ؛ نجومی کرمانشاه ؛ مرتضوی مشهد ؛ عبدالعظیم الهادی ضحیان-یمن ؛ فاضل خوانساری خوانسار ؛ جزائری نجفی نجف ؛ فحول قزوینی قزوین ؛ مدرسه نبوی دزفول ؛ سید نبوی دزفول ؛ علامه طباطبائی قم ؛ سید علوی سبزوار ؛ علامی کرمانشاهی کرمانشاه ؛ سید علی عدنانی خرمشهر ؛ فرهنگ و ارشاد اسلامی کاشان ؛ مدرسه اسماعیلیه شاهرود ؛ حاج رشیدی کرمانشاه ؛ سریزدی یزد ؛ مدرسه خان یزد ؛ ایرانشناسی فرانسه تهران ؛ علمی یزد ؛ ارگانی - محمود قم ؛ واتیکان -بخش فارسی ایتالیا ؛ آستان قدس رضوی مشهد ؛ وزیر یزد ؛ گوهرشاد مشهد ؛ دفتر تبلیغات اسلامی قم ؛ امیرالمومنین نجف ؛ کاشف الغطاء نجف ؛ دانشگاه علیگر هند ؛ آستانه حضرت معصومه قم ؛ آستانه حضرت عبدالعظیم شهر ری ؛ گلپایگانی قم و ... می باشد .

به طور کلی بخش جستجوی متون کهن پایگاه مجمع ذخایر اسلامی دارای یک بخش جستجوی پیشرفته است

در این بخش گزینه های زیر برای جستجو در نظر گرفته شده است که کاربر بسته به نیاز خود می تواند یک ، چند و یا همه ی موارد را انتخاب نماید .

شماره ؛ زبان ؛ موضوع ؛ عنوان ؛ مؤلف ؛ کاتب ؛ تاریخ کتابت ؛ نوع خط ؛ کتابخانه منبع ؛ شماره کتابخانه منبع ؛ منابع ؛ آغاز ؛ آغاز افتاده ؛ انجام ؛ انجام افتاده ؛ کتابشناسی ؛ نسخه شناسی ؛ پاورقی ؛ توضیحات ؛ نوبت چاپ ؛ تاریخ چاپ ؛ مکان چاپ ؛ کتاب منبع

۸. دانشگاه تهران

آدرس پایگاه: www.searchlib.ut.ac.ir

پست الکترونیک: Pub-rel@cldc.ac.ir

زبان پایگاه: فارسی و انگلیسی

منابع بانک اطلاعاتی: نسخ خطی، کتاب، روزنامه، پایان نامه، اسناد تاریخی ۱۴

کتابخانه ی دانشگاه تهران که از جمله ی کتابخانه های قدیمی دانشگاهی به شمار می رود در سال ۱۳۲۸ شمسی تأسیس گردیده و سید محمد مشکوة در سال ۱۳۲۹ با اهداء مجموعه ی نفیس خود به این کتابخانه، آنرا عملاً در زمره ی کتابخانه های نسخ خطی ایران جای داد و امروزه این کتابخانه بر اثر زحمت بزرگ مردانی چون مرحوم دانش پژوه، مرحوم مهدوی، استاد علینقی و احمد منزوی، استاد ایرج افشار و بسیاری از بزرگان دیگر این کتابخانه از جمله کتابخانه های ارزشمند در ایران گردیده است.

بخش جستجوی کتابخانه ای تحت وب کتابخانه ی دانشگاه تهران امکان جستجوی هم زمان کتابخانه های دانشگاه تهران شامل کتابخانه های مرکزی، دانشکده هنرهای زیبا، دانشکده جغرافیا، دانشکده مدیریت، دانشکده فنی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشکده منابع طبیعی، مؤسسه حقوق طبیعی، دانشکده تربیت بدنی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، بیوشیمی و بیوفیزیک را دار است.

پس از ثبت دامین و ورود به پایگاه در صفحه ی اصلی امکان انتخاب کتابخانه یا کتابخانه های مورد نظر وجود دارد و بعد از آن نیز می توانیم نوع زبان مورد نیاز را مشخص و وارد صفحه ی جستجو شویم. در این پایگاه امکان جستجو به سه شیوه ی ساده، پیشرفته، الفبایی پیش بینی شده است ولیکن بعد از ورود به پایگاه به صورت پیش فرض جستجوی ساده قرار داده شده است.

۹. اداره المخطوطات والمکتبات الإسلامية

آدرس پایگاه: <http://www.mild-kw.net>

آدرس پست الکترونیک:

زبان پایگاه: عربی

در این بانک که زیر نظر اداره اوقاف و فرهنگ اسلامی کویت اداره می گردد به دو طریق می توان به جستجوی نسخه های خطی پرداخت

فهرست نسخه های خطی، فهرست کتابخانه ها.

فهرست نسخه های خطی

در این بخش بعد از کلیک کردن بر روی عنوان " فهرس المخطوطات" دو گزینه " بحث سریع" و " بحث متقدم" در روبروی ما قرار خواهد گرفت، در " بحث سریع" یا همان جستجوی ساده می توان با وارد کردن شماره نسخه خطی و یا عنوان نسخه خطی، نسخه مورد نظر خود را جستجو کنیم. اما در گزینه " بحث متقدم" می توانیم با انتخاب موضوع و نگارش عنوان مؤلف به جستجوی نسخه مورد نظر بپردازیم.

فهرست کتابخانه ها

با کلیک کردن بر روی این عنوان می توانیم کلمه مورد نظر خود را در بخش " کلمة البحث" وارد نموده و بعد با انتخاب یکی از سه گزینه " عنوان الكتاب"، الموضوع" و " المؤلف" به جستجوی کتاب مورد نظر بپردازیم.

۱۰. شبکه المخطوطات العربيه

آدرس پایگاه : <http://www.manuscripts.idsc.gov.eg>

پست الکترونیکی : manuscript@idsc.gov.eg

زبان پایگاه : عربی

منابع بانک اطلاعاتی : نسخ خطی

در این پایگاه امکان جستجوی نسخ خطی کتابخانه های زیر به صورت جمعی و انفرادی فراهم شده

است .

۱. المسجد المحلي برشید

این کتابخانه که در استان بحیره است دارای ۱۰۴ نسخه ی خطی می باشد .

۲. شبین الکوم

این کتابخانه که در استان المنوفیه قرار دارد در سال ۱۹۲۷ میلادی دارای ۳۴۴ نسخه ی خطی می

باشد .

فهارس منتشره :

• قائمة مخطوطات دارالکتب بشین الکوم . عبد الرحمن عبد التواب . مجلة معهد المخطوطات العربية

. مج ۲ ، ۱۹۵۶ . صص ۲۶۴-۲۸۵ .

در سنوات اخیر نیز فهرست این کتابخانه توسط یوسف زیدان و انتشارات مؤسسه الفرقان لندن به

چاپ رسیده است .

۳. المعهد الأحمدی بطنطا

این کتابخانه که در استان الغربية قرار دارد در سال ۱۳۱۶ قمری = ۱۹۸۹ میلادی تأسیس و دارای ۳۰۰۰ نسخه ی خطی می باشد .

فهارس منتشره:

- مخطوطات المكتبة الأحمدية بطنطا . أحمد محمد الخطيب . مجلة معهد المخطوطات العربية ، مج ۱ ، ۱۹۵۵ م ، ص ۷۰ .

۴. المسجد الأحمدی بطنطا

این کتابخانه که در استان الغربية قرار دارد در سال ۱۸۹۸ میلادی تأسیس دارای ۳۰۱۴ نسخه ی خطی است.

فهارس منتشره :

- فهرس مخطوطات المسجد الأحمدی بطنطا . علي سامي النشار ؛ عبده الراجحي ؛ جلال أبو الفتوح الإسكندرية ، مطبعة جامعة الإسكندرية ، ۱۹۶۴ ، ۱۵۱ ص .

۵. مكتبة بلدية دمنهور

این کتابخانه که در استان بحيرة قرار دارد دارای ۳۸۶ نسخه ی خطی است .

۱۱. الهيئة العامة لدارالكتب و الوثائق القومية

آدرس پایگاه : http://www.darelkotob.org.eg/manu_search.asp

پست الکترونیکی : libmang@darelkotob.org

زبان پایگاه : عربی

منابع بانک اطلاعاتی : نسخ خطی

این کتابخانه در سال ۱۸۷۰ میلادی تحت عنوان کتابخانه خدیویه تأسیس گردید و در اوایل قرن بیستم به باب الخلق منتقل و بعد از آن به مقر کنونی اش یعنی کورنیش النيل منتقل شد .

این کتابخانه دارای ۵۷ هزار نسخه ی خطی عربی ، فارسی ، ترکی می باشد .^۱

از جمله مجموعه های و کتابخانه های منتقل شده به این کتابخانه می توان به موارد زیر اشاره نمود .

^۱ . فهرس مختلفی از این کتابخانه و کتابخانه های منتقل شده به دارالکتب المصرية منتشر شده است برای اطلاع بیشتر رک :

- تاریخ التراث العربی (مجموعات المخطوطات العربية في مكتبات العالم) . فؤاد سزگین ، مكتبة آية الله العظمى المرعشى النجفی العامة ، ۱۴۱۲ ق ، صص ۱۹۹-۲۰۳ .
- دليل مكتبات المخطوطات في الوطن العربی . محمد محمد عارف . القاهرة معهد المخطوطات العربية ، ۲۰۰۱ م ، صص ۲۴۱-۲۴۳ .

مجموعه مصطفي فاضل ،مجموعه محمد محمود بن تلاميذ شنقيطي ،مجموعه علي باشا مبارك ،كتابخانه ي علي باشا ،كتابخانه امير ابراهيم حليم ،كتابخانه خليل آغا ،كتابخانه شيخ محمد عبده ،كتابخانه احمد طلعت ،كتابخانه تيمورية ،

كتابخانه زكية ،كتابخانه سيد احمد حسيني ،كتابخانه سيد وجيه عمري ،كتابخانه سيد عمر مكرم ،كتابخانه شيخ احمد أبي خطوة،كتابخانه سيد علي جلال الحسيني ،

١٢.مكتبات جامعة ملك فيصل

آدرس پایگاه : <http://www.kfu.edu.sa/library/lib-m.asp>

پست الکترونيک :

زبان پایگاه : عربي

منابع بانک اطلاعاتي : نسخ خطي

این دانشگاه که در شهر " الأحساء " قرار دارد ، در سال ۱۳۹۵ قمری تأسیس گردیده و دارای ۲۲۷ نسخه ي خطي است که از نسخ خطي يکي از علماي این شهر بوده است .^۲

جستجو

جستجوي در این پایگاه به سه صورت امکان پذیر است

١. جستجوي عمومي

٢. جستجوي موضوعي

٣. جستجوي الفبائي

١٣.الجامعة الاسلامية بالمدينة المنورة

آدرس پایگاه : <http://www.iu.edu.sa>

پست الکترونيک : lib@iu.edu.sa

زبان پایگاه : عربي ، انگليسي

منابع بانک اطلاعاتي : نسخ خطي ، ميكروفيلم

كتابخانه ي دانشگاه اسلامي مدينه همزمان با تأسيس دانشگاه در سال ۱۳۸۱ قمری افتتاح گردیده ولي بخش نسخ خطي آن در سال ۱۳۹۶ قمری ایجاد شده است .

این کتابخانه دارای ۳۵۴۴ نسخه ي خطي و ۱۶۶۹۹ ميكروفيلم و ۵۶۰۰ تصوير نسخه ي خطي بر روي كاغذ مي باشد .

فهارس منتشره :

^٢ . دليل مكنتبات المخطوطات ، ص ٨٢ .

- النشرة البيبلوجرافية لمخطوطات المكتلة المركزية بالجامعة الإسلامية : العدد الأول – المدينة المنورة : الجامعة الإسلامية ، ١٤٠٣ ق = ١٩٨٣ م ، ٣٧٥ ص .

جستجو

با کلیک کردن بر روی گزینه ی " فهرس الكتب و المخطوطات = فهرست کتابها و نسخ خطی " در سمت چپ صفحه دو گزینه فهرست الكتب و فهرس المخطوطات پیش روی ما قرار خواهد که با کلیک کردن بر روی گزینه ی فهرس المخطوطات وارد بانک جستجوی نسخ خطی دانشگاه اسلامی مدینه خواهیم شد . جستجوی نسخ خطی کتابخانه ی دانشگاه اسلامی مدینه کاملاً اختصاری می باشد و به دو صورت زیر امکان پذیر می باشد .

جستجو ی عنوان نسخه

جستجو ی مؤلف

١٤. مرکز المخطوطات و التراث و الوثائق

آدرس پایگاه : <http://www.makhtutat.org>

پست الکترونیکی : shaibani_site@makhtutat.org

زبان پایگاه : عربی

منابع بانک اطلاعاتی : نسخ خطی ، میکروفیلم

این مرکز که در کویت قرار دارد در سال ١٤٠٢ قمری = ١٩٨١ میلادی تأسیس شده است و دارای ١٤٠٠ نسخه ی خطی و ٢٠ هزار میکروفیلم و میکروفیش می باشد .

فهارس منتشره :

- فهرس المخطوطات المصورة في مركز المخطوطات والتراث والوثائق : المجاميع القسم الأول . محمد بن إبراهيم الشيباني ، جسام الكندري ، ماهر بن فهد السائر - ١٤٠٩ هـ - 1989 = - ٩١ ص .
- المخطوطات العربية في الفلك والهيئة والحساب في مكتبة جامعة براتسلافا - تشيكوسلوفاكية . كاريل بتراتشك ، ترجمة عدنان جواد الطعمة - ١٤١٠ هـ = ١٩٩٠ م
- فهرس المخطوطات العربية في المكتبة الوطنية النمساوية . هيلية لويشتان ؛ ترجمة عدنان جواد الطعمة - ١٤١٠ هـ = ١٩٩٠ م - ٤٤ ص
- فهرس المخطوطات العربية في الطب والصيدلة المحفوظة في خزانة المكتبة الملكية بمدينة كوينهاكن . عدنان جواد الطعمة ١٤١٠ هـ = ١٩٩٠ م - ٧١ ص
- فهرست تصانیف الإمام أبي عمرو الداني الأندلسي - ت ٤٤٤ هـ . غانم قدوري الحمد - ١٤١٠ هـ - ١٩٩٠ م - ٤١ ص .

- فهرست المخطوطات العربية في باكستان / المكتبة العامة - القسم الأول - مكتبة ديال سنغ الخيرية . حافظ ثناء الله الزاهدي - ١٤١٢ هـ - ١٩٩١ م - ٢٦ ص .
- قائمة المخطوطات العربية الجديدة المحفوظة في خزانة المكتبة الملكية بمدينة كويهانجن . عدنان جواد الطعمة - ١٤١٤ هـ - ١٩٩٣ م - ٤٤ ص
- دليل مخطوطات السيوطي وأماكن وجودها . محمد بن إبراهيم الشيباني / أحمد سعيد الخازندار - ١٤١٦ هـ - ١٩٩٥ م - ٢٠٠ ص .

١٥ . يوسف زيدان

آدرس پایگاه : <http://www.ziedan.com>

پست الکترونیکی : ziedan@ziedan.com

زبان پایگاه : عربی ، انگلیسی

منابع بانک اطلاعاتی : نسخ خطی

یوسف زیدان متولد سال ١٩٥٨ میلادی است و دکترای فلسفه ی اسلامی را در سال ١٩٨٩ میلادی از دانشگاه اسکندریه گرفته است موفق به کسب درجه ی استادی فلسفه ی اسلامی و تاریخ علم در سال ١٩٩٩ میلادی گشته است .

وی در حال حاضر مدیر بخش نسخ خطی کتابخانه اسکندریه مصر می باشد و علاوه بر آن و عضو هیئت مشاوران معهد المخطوطات العربية در قاهره ، عضو مجلس ادارة الجمعية المصرية لتاريخ العلوم ، عضو مجلس فرهنگي اسکندریه ، عضو جمعية العالمية لإحياء التراث الإسلامي در مصر و عضو جمعية العالمية لتاريخ الطب در پاریس و بسیاری دیگر از مجامع علمی می باشد .

انتشار کتابهایی چون : فهرس مخطوطات رشید - دمنهور ؛ شرح مشکلات فتوحات مکیه ، النادرات العینیة ، المتوالیات دراسات فی التصوف ، التقاء البحرين ، التراث المجهول ، حی بن یقظان ، الفکر الصوفی ، شرح فصول بقراط ، المختار من الأغذية ، المختصر فی علم اصول الحدیث ، رسالة الأعضاء مع دراسة حول ابن نفیس و ... می باشد .

سلسه نرم افزارهای " كنوز التراث في مدن العالم " شامل شهرهای اسکندریه ؛ تاشکند سوهاج ، بیروت ، أبوظبی از دیگر فعالیتها ی وی می باشد .

همچنین پایگاه وی از دیگر فعالیتها ی مفید در عرصه ی نسخ خطی به شمار می رود که بخشی از آن بانک جستجوی فهارس نسخ خطی کتابخانه های زیر می باشد :

کتابخانه رفاة الطهطاوی 1800 نسخه ی خطی ،المخطوطات العلمية کتابخانه ی بلدية الإسكندرية 470

نسخه ی خطی ،فهرست نسخه های خطی بلدية شبين الكوم 350 نسخه ی خطی ،فهرست نسخه های خطی

فقه در مسجد ابي العباس المرسي **800 نسخه ي خطي**، فهرست نسخه هاي خطي المعهد الديني بسُمُوحة
204 نسخه ي خطي، فهرست نسخه هاي خطي دار الكتب بطنطا **447** نسخه ي خطي، فهرست نسخه هاي
خطي البُخَيْرَة دمنهور ، رشيد **341** نسخه ي خطي، فهرسُ مَخْطُوطَاتِ بلدية الإسكندرية تصوف **407**
نسخه ي خطي، فهرسُ مَخْطُوطَاتِ بلدية الإسكندرية تاريخ **308** نسخه ي خطي، فهرسُ مَخْطُوطَاتِ بلدية
الإسكندرية منطق **241** نسخه ي خطي، فهرسُ مَخْطُوطَاتِ بلدية الإسكندرية حديث **448** نسخه ي خطي و
فهرس أبي العباس المرسي التصوف – التفسير – السيرة- التوحيد - الحديث **402** نسخه ي خطي.
فهارس فوق در كل در بردارنده ي ٦٢١٨ عنوان تسخه ي خطي مي باشند .

١٦. دائرة المخطوطات و الوثائق وزارة التراث و الثقافة سلطنة عمان

آدرس پایگاه : <http://www.mnhc.gov.om/manus/search.asp>

پست الکترونيک : mnhc@omantel.net.om

زبان پایگاه : عربي ، انگليسي

منابع بانک اطلاعاتي : نسخ خطي

اين کتابخانه که در سال ١٩٧٦ ميلادي به همراه وزارت فرهنگ و ميراث تأسيس گرديده است داراي
٤٣٠٠ نسخه ي خطي مي باشد
فهارس منتشره :

- مجموعة المخطوطات العمانية في مسقط القسم الأول : وصف عام للمخطوطات ، ج . ر سميت .
- مجموعة المخطوطات العمانية في مسقط القسم الثاني : أوائل المؤلفات في الفقه الإباضي ، ج .
ولكسون .
- قائمة مختارة ببعض المخطوطات الموجودة بالمكتبة الوطنية للمخطوطات و الوثائق . مسقط : وزارة
التراث القومي ، ١٩٧٨ م .
- المجلد الأول لمخطوطات اللغة العربية ، ١٩٩٥م
- المجلد الثاني لمخطوطات الأدب ، ١٩٩٦م
- المجلد الثالث لمخطوطات علم التاريخ و علم البحار و علم لفلک و علم الرياضيات ، ١٩٩٩م

آدرس پایگاه : <http://www.qurancomplex.org>

پست الکترونیک : kfcphq@qurancomplex.org

زبان پایگاه : عربي ، انگلیسی ، فرانسه ، اردو ، اسپانیایی ، اندونزیایی

منابع بانک اطلاعاتی : نسخ خطی ، کتب چاپی ، تصنیفات مفقوده

در این سیات با بررسی منابعی چون : طبقات المفسرین للداودی، معجم المفسرین لعادل نویهض، الفهرس الشامل للتراث العربی الإسلامی المخطوط التفسیر وعلومه و ... و تخریج تصنیفات قرآنی بانکی جامع از کتب تألیف شده در حیطه ی علوم قرآنی ایجاد شده است.